

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY**

KAREL KLOSTERMANN – MEZI DVĚMA PÓLY
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Michaela Zahradková
Učitelství pro střední školy, obor Čj-Ps

Vedoucí práce: prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 30. června 2017

.....

TOUTO CESTOU BYCH VELMI RÁDA PODĚKOVALA VEDOUCÍMU MÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE PROF. PHDR. VIKTORU VIKTOROVI, CSc., ZA VSTŘÍCNÝ PŘÍSTUP, CENNÉ RADY A VĚNOVANÝ ČAS.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE

Obsah

ÚVOD – „MEZI DVĚMA PÓLY“	2
1 ŽIVOTOPIS KARLA KLOSTERMANNA.....	4
1.1 POHLED MAXE REGALA	4
1.2 POHLED IVANA MARTINOVSKÉHO	8
2 NÁZORY, ZÁSADY A ČINNOST KARLA KLOSTERMANNA	14
2.1 POHLED MAXE REGALA	14
2.2 POHLED IVANA MARTINOVSKÉHO	17
3 DÍLO KARLA KLOSTERMANNA.....	21
3.1 POHLED MAXE REGALA	21
3.2 POHLED IVANA MARTINOVSKÉHO	24
3.3 POHLEDY JINÝCH AUTORŮ	28
ZÁVĚR.....	32
RESUMÉ.....	34
SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	35

ÚVOD – „MEZI DVĚMA PÓLY“

„Nezklamal jsem se v lidech, protože jsem v nich nehledal anděly, jakož i já anděl nejsem.“¹

Spisovatel Karel Klostermann (1848–1923) je svou literární tvorbou z prostředí krásné, ale drsné šumavské přírody znám nejenom na Šumavě a v Pošumaví. Na jeho odkaz lze narazit v mnoha západočeských a jihočeských městech i obcích – v Sušici, v Klatovech či ve Stodě jsou po něm pojmenovány ulice, můžeme navštívit Klostermannovu chatu (Modrava), přes řeku Vydru vede Klostermannův most (Srní), Železná Ruda se dokonce pyšní Klostermannovým náměstím. Filatelisté možná mají v albu uloženou poštovní známku s portrétem šumavského spisovatele. Milovníci zlatavého pivního moku můžou ochutnat polotmavý ležák nesoucí Klostermannovo jméno. Malá zajímavost – mezi Plzní a Českými Budějovicemi pravidelně jezdí rychlíky pojmenované právě po Karlu Klostermannovi.

Tato diplomová práce se pokusí konfrontovat názory dvou významných autorů a znalců Klostermannova díla. Oba se zaměřují nejen na Klostermannovu literární tvorbu, ale i na jeho rodinu a samozřejmě spisovatele samého. Zatímco **Max Regal** (1874–1948) představuje Klostermanna jako téměř dokonalého člověka, srdečného, ochotného a (až na některé výjimky) všeobecně oblíbeného, **Ivan Martinovský** (1937–2015) je už ve svých soudech mnohem střízlivější a na šumavského spisovatele nahlíží kritičtěji. Spisovatel se tak doslova ocitá mezi dvěma póly – na jedné straně jako tvůrce ověřený samými superlativy, na straně druhé jako člověk, jenž chybuje jako všichni ostatní – je nepraktický snílek, ve finančních otázkách až naivní idealista, přes nemalé zdravotní potíže stále silný kuřák, jenž se svého zlovyku nemůže (nechce?) zbavit.

Je samozřejmě pochopitelné, že autoři pohlízejí na Klostermanna a na jeho dílo rozdílnými způsoby: Regal se narodil téměř o půl století dříve než Martinovský, a měl tedy jiné zkušenosti, ovlivnily ho jiné společenské zvyklosti, navíc znal Klostermanna osobně (a šumavský patriot si ihned získal všechny jeho sympatie). Přesto by mohl být tento střet názorů pro Klostermannovy příznivce zajímavým čtenářským zpestřením – který z autorů se více blíží pravdě? Jaký byl „básník Šumavy“, jak Klostermanna někteří nazývají², ve skutečnosti člověk?

¹ MARTINOVSKÝ, Ivan a KAISEROVÁ, Kristina. *Dopisy Bettyně*, s. 7.

² REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*, s. 115.

Jako výrazný autor celonárodního významu upoutal Klostermann již dávno pozornost mnoha literárních historiků a badatelů, kteří o něm za tu dobu nashromáždili velmi mnoho materiálu. Sám Klostermann navíc sepsal své paměti. Zdroje této diplomové práce tedy byly bohaté, mohla jsem čerpat např. nejen z Klostermannových vzpomínek³, ale i z monografie Maxe Regala⁴, prací Ivana Martinovského⁵, sborníků zaměřených na šumavské autory i Klostermanna samého⁶.

Práci jsem rozdělila do tří kapitol. Každá kapitola sděluje stanovisko obou autorů, Regala i Martinovského. První kapitola se věnuje životu Karla Klostermanna. Ve druhé kapitole se autoři zamýšlejí nad tím, jaký byl Klostermann člověk, jaké byly jeho přednosti i nedostatky. Třetí kapitola je zaměřena na Klostermannovo dílo, objasňuje nejen spisovatelovu motivaci k psaní, ale i jeho názor na vlastní literární tvorbu. Dále se pokusím vysvětlit, v čem spočívá kouzlo Klostermannovy prózy a proč jeho romány a povídky čtenáře stále oslovují.

³ KLOSTERMANN, Karel. *Vzpomínky na Šumavu: kniha paměti*.

KLOSTERMANN, Karel. *Drobné prózy a vlastní životopis*.

⁴ REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*.

⁵ MARTINOVSKÝ, Ivan a KAISEROVÁ, Kristina. *Dopisy Bettyně*.

MARTINOVSKÝ, Ivan. Betty a její rodina. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy: sborník literárních příspěvků z česko-německého symposia, Sušice 17. - 19. září 1998*, s. 38-40.

MARTINOVSKÝ, Ivan. Karel Klostermann a Československá republika (Malá sonda na základě korespondence). In: *Minulostí Západočeského kraje XXXVI*, s. 111-132.

⁶ VIKTORA, Viktor, HÁLKOVÁ, Milena a DOLEŽALOVÁ, Pavlína. *V ráji realistickém: sborník příspěvků ze symposia věnovaného Karlu Klostermannovi a realismu v české literatuře, Klatovy 24.-25. dubna 2008*.

MAIDL, Václav, ed. *Znovuobjevená Šumava: sborník literárních příspěvků z mezinárodního symposia, Klatovy 28. - 30. září 1995*.

1 ŽIVOTOPIS KARLA KLOSTERMANNA

1.1 POHLED MAXE REGALA

Regalovo patrně nejznámější dílo, jeden ze stěžejních zdrojů této práce, nese název *Život a dílo Karla Klostermanna* a jedná se o velmi podrobný a zároveň velmi čtivý Klostermannův životopis. Abychom tedy vůbec mohli proti sobě postavit pohledy Maxe Regala a Ivana Martinovského, musíme se nejprve seznámit s životem Karla Klostermanna, romanopisce, fejetonisty a básníka Šumavy.

Karl Faustin Klostermann (křestní list byl psán německy; spisovatel se později počestil a podepisoval se jako Karel) se narodil 13. února 1848 (toto datum je uvedeno v matrice; některé prameny vč. Regala mylně uvádějí 15. únor) v hornorakouském Haagu do rodiny lékaře Josefa Klostermanna a jeho ženy Charlotty, roz. Hauerové. Klostermannova rodina byla, jak píše Regal⁷, národnostně velice pestrá – praděd Daniel Klostermann pocházel z německého Porýní, předkové z matčiny strany byli nuceni kvůli své hugenotské víře opustit Francii. Rodina dr. Josefa Klostermanna nakonec čítala celkem 12 členů, Karel jako nejstarší dítě měl ještě 9 sourozenců, 5 sester (Růžena, Karolina, Ernestina, Marie, Antonie) a 4 bratry (František, Bedřich, Josef, Jakub – německá jména svých sourozenců Karel později také počestil). Důležitou roli sehrála v Karlově životě chůva Sabina, která mu byla vždy rádkyní, opatrovala jej a mj. ho naučila pěstovat lásku k zvířatům i přírodě.

Klostermannovi se často stěhovali, velmi totiž záleželo na tom, kde otcí nabídli místo (Sabina se stěhovala s nimi). Karel tak prožil dětství v Sušici, Žichovicích, Štěkni či Stříbrných Horách. V Žichovicích dr. Klostermann pracoval několik let jako dvorní lékař knížete Gustava Lamberga („*Tam Karel prožil ráj dětství*,” píše Regal doslova⁸). Ve Stříbrných Horách Klostermann navštěvoval místní školu, jeho trpělivým učitelem byl proslulý pedagog Petr Šafránek. Každé prázdniny trávil Karel u své milované řeky Otavy. A právě nádherná, ale drsná šumavská příroda a její svérázní obyvatelé ovlivnili budoucího spisovatele na celý život.

Po absolutoriu gymnázia v Písku v roce 1865 (studoval také na klatovském gymnáziu) nastoupil Klostermann na otcovo přání na lékařskou fakultu ve Vídni. Už na střední škole bojoval se silnou krátkozrakostí a ani ve Vídni se jeho zrak nezlepšil. Rodiče mu mohli poskytovat pouze minimální finanční výpomoc, ale Karel přesto „*snášel občasnou bídu*

⁷ REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*, s. 5.

⁸ Tamtéž, s. 14

s veselou myslí⁹. Již na gymnáziu se začal učit cizí jazyky (toužil být v této oblasti stejně tak vzdělaný jako jeho otec, jenž mluvil 5 jazyky¹⁰) a tato touha jej neopustila ani na medicíně. K němčině, italštině, francouzštině a španělštině přidal ještě ruštinu, srbochorvatštinu, slovinštinu, polštinu, rumunštinu, novořečtinu, angličtinu a samozřejmě kvůli svému lékařskému zaměření také latinu. Také vstoupil do českého akademického spolku ve Vídni (každý člen spolku měl své vlastenecké jméno; Klostermanna nazývali Chrudošem od Otavy). Jeho české smýšlení bylo důvodem jistých názorových neshod s německy cítícím otcem, jenž tehdy pracoval jako praktický lékař v proněmeckých Kašperských Horách.

Bohužel kvůli velice špatné rodinné finanční situaci nemohl Klostermann řádně dokončit studium. Aby odlehčil rodinnému rozpočtu, nastoupil v roce 1870 jako vychovatel dětí v jedné významné rodině v Žamberku. Na tomto postu nakonec setrval až do roku 1872 a toto období považoval za dosud „nejšťastnější dva roky celého života“.¹¹

V témž roce se Klostermann vrátil do Vídně, kde nastoupil jako redaktor pročeského časopisu *Wanderer*. Toto místo mu zajistil dr. Eduard Albert, žamberský rodák (znali se již od vysokoškolských studií). Práce v redakci Klostermanna bavila, kolegové byli přátelští a v lecčem mu poradili. Finanční situace se postupně zlepšovala, Klostermann si dokonce v dopisech rodičům stěžoval, že tloustne.¹² V květnu roku 1873 je však vydávání časopisu z finančních důvodů zastaveno (hospodářská katastrofa, tzv. vídeňský krach) a Klostermann byl opět bez práce. Naštěstí ne na dlouho – v říjnu nastoupil jako suplent na nově zřízené reálce v Plzni. Tato nabídka zaměstnání se mu zpočátku nezamlouvala, učitelem být nechtěl, zvlášť ne na německé škole, ale nakonec se nechal otcem přemluvit. Vyučoval francouzštinu a němčinu, ale musel složit příslušné zkoušky, aby mohl být jmenován skutečným učitelem. V roce 1878 se mu to podařilo – už nebyl pouhým suplentem – a o 3 roky později získal profesorský titul.

V roce 1875 se Klostermann oženil s Marií Carminovou, dcerou císařského rady a celního správce v Plzni. Jelikož v té době byl ještě suplentem, neměli novomanželé peněz nazbyt a Klostermann se jako živitel rodiny oháněl, jak nejvíce mohl – vyučoval nejen na školách, ale i soukromě v rodinách, na psaní měl čas jen v noci. Marie byla Němka, neměla

⁹ REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*, s. 33.

¹⁰ Tamtéž, s. 6.

¹¹ Tamtéž, s. 47.

¹² Tamtéž, s. 48.

proto moc pochopení pro Karlovo české smýšlení, ale jinak si jako partneři rozuměli.¹³ Manželství však zůstalo bezdětné.

Klostermann nezapomínal ani na svou rodinu v Kašperských Horách a všemožně se jí snažil nejen finančně pomáhat. Když bratr Jakub nastupoval v Plzni na gymnázium, Karel si ho vzal pod svá ochranná křídla (Jakub úspěšně vystudoval a později působil jako kněz v šumavském Rejštejně). Také přijal za vlastní svoji neteř Bedřišku, dceru zemřelého bratra Františka (Bedřiška se později v Plzni provdala). V roce 1875 zemřel otec dr. Josef Klostermann.

Karel Klostermann ovdověl v lednu 1898 (Marie zemřela na leukemii), avšak už 19. července téhož roku si vedl k oltáři Barboru Juránkovou, vdovu po bohatém plzeňském továrníkovi. Druhým sňatkem se spisovatel dostal z největší nouze a už si nemusel přivydělávat vyučováním jinde než na „své“ reálce. Mohl se naplno věnovat své literární činnosti, Barbora (nazývána zdrobněle Betty) mu dokonce zakazovala psát po nocích, vědoma si jeho silné krátkozrakosti. Manželství to bylo téměř až harmonické, Karel vyživil 6 dětí, 4 chlapce (Arnošt, Karel, Rudolf, Hanuš) a 2 dívky (Růžena, Zdeňka), a všechny se snažil vychovávat jako své vlastní.

Klostermann se veřejně hlásil k češtví, což mu způsobovalo nemalé obtíže, zvláště když vyučoval na německé škole. Někteří proněmečtí kolegové, inspektoři i ředitelé ústavu jej doslova pronásledovali a čekali na každý jeho chybný krok, „*vrčeli a ryli proti nenáviděnému kolegovi všemožně, aby mu školu otrávil*“.¹⁴ Klostermann to zkrátka vůbec neměl jednoduché, nepřátelé mu dokonce posílali sprosté anonymní vzkazy. Regal k tomu dodává, že Karel „*neměl na růžích ustláno*“.¹⁵

Nutno dodat, že Klostermann všechny útoky na svou osobu zdárně přečkal, velmi mu pomohli i jeho vlivní přátelé, když se za něj přimluvili u nejvyšších míst. I přes všechnu zjevnou šikanu se nebál být viděn, výrazně se angažoval i ve společenské oblasti, např. založil Spolek proti týrání zvířat, byl zvolen do plzeňské městské rady, zastával řadu významných funkcí (Literární spolek, Měšťanská beseda, ...).

Karel Klostermann rád cestoval a poznával cizí kraje, mohl se při tom opřít o své vynikající jazykové znalosti. Cestoval po Francii (jeho dva bratři žili v Paříži), Itálii,

¹³ REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*, s. 59.

¹⁴ Tamtéž, s. 75.

¹⁵ Tamtéž, s. 58.

objevoval krásy Srbska i Černé Hory (velmi blízká mu byla ona pověstná jihoslovanská pohostinnost). Nejraději však měl svou milovanou Šumavu.

V roce 1908, po 35 letech učitelské praxe, odešel Klostermann do penze a společně s Betty se uchýlil do jihočeské Štěkně, tamější ovzduší mu totiž šlo velmi k duhu. Literárně byl stále plodný – ani první světová válka a vážné zdravotní problémy (španělská chřipka, zánět plic – později je Klostermannovi diagnostikována rozedma plic) ho nepřipravily o chuť psát. Nutno dodat, že byl velmi silný kuřák a tohoto zlovyku se nikdy nevzdal, ačkoliv by mu to samozřejmě prospělo.

V posledních letech svého života byl již velmi slabý, musel být převážen na kolečkovém křesle, aby se vůbec mohl podívat ven do přírody, chození jej totiž velice vyčerpávalo. Pro hospitalizaci v nemocnici však stále nebyl důvod, sám Klostermann to ještě neviděl tak černě. Literárně byl však stále činný, psaní mu pomáhalo zapomenout na jeho zdravotní problémy. Tělo mu rychle sláblo, i pomalá chůze pro něj byla utrpením. Okolí se právem obávalo nejhoršího.

Karel Klostermann zemřel 16. července 1923. Poslední rozloučení proběhlo ve Štěkni a také v Plzni. Spisovatel byl pohřben na plzeňském Ústředním hřbitově. Betty přežila svého manžela o 4 roky, zemřela v roce 1927.

1.2 POHLED IVANA MARTINOVSKÉHO

Dalším důležitým pramenem této práce je kniha *Dopisy Bettyně*, kterou Ivan Martinovský sestavil společně s Kristinou Kaiserovou. Jak už je patné z názvu, jedná se o Klostermannovy dopisy adresované jeho druhé ženě Barboře (Klostermann ji něžně nazýval Betty, sama Barbora se tak později i podepisovala). A právě energická a praktická Betty sehrála v jeho životě velice důležitou roli.

Martinovský tedy nepředkládá Klostermannův hotový životopis, jako tomu bylo v případě Maxe Regala, ale nutí čtenáře tento životopis sestavit na základě již zmíněných dopisů. K tomuto účelu může velmi dobře posloužit také Martinovského příspěvek ve sborníku *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy nazvaný Betty a její rodina*.¹⁶

Není známo, kdy přesně se Karel s Barborou seznámili, je však doložen první písemný kontakt mezi nimi – dne 8. ledna 1898 Barbora Juránková vyjádřila Karlovi soustrast k úmrtí jeho ženy Marie. Kondolence prozrazuje, že se již znali, ale nevypovídá nic o délce známosti ani o její intenzitě.¹⁷ K 16. březnu téhož roku je pak datován Karlův první milostný dopis Barboře (Klostermann již jako student gymnázia v Písku psával milostné dopisy své první velké platonické lásce Marii Fričové, ovšem jejich vzájemný vztah nikdy nepřekročil onu známou hranici, Marie se navíc brzy provdala za jiného muže).

V tomto milostném psaníčku se Karel vyznává ze svých citů, prohlašuje, že na svou vyvolenou stále myslí („*Není hodiny, není minuty, aby moje myšlenky nezáletaly k Vám...*“¹⁸). Ve druhém dopise již nabídl Betty sňatek a směle plánoval, co všechno hodlá udělat, aby svou novou rodinu i přes svou špatnou finanční situaci zajistil. Jako téměř absurdní se jeví skutečnost, že oba tyto dopisy napsal Klostermann na smuteční papír s černým rámečkem. Dobová konvence nařizovala setrvávat nejméně 6 měsíců v hlubokém smutku a Karel byl tehdy vdovcem sotva čtvrt roku.¹⁹ Pravděpodobně chtěl dát Betty své city najevo co nejdříve a zároveň nechtěl čekat, až pomine ona „smuteční lhůta“.

Ze všech dochovaných dopisů je patné, že Karlovy city k Betty byly i v pozdějších letech neměnné – miloval ji a choval k ní pro její přirozenou inteligenci a důvtip velkou úctu („...*mám plnou, neomezenou důvěru v Tvou lásku, Tvou zkušenost a Tvůj takt.*“²⁰).

¹⁶ MARTINOVSKÝ, Ivan. Betty a její rodina. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy: sborník literárních příspěvků z česko-německého symposia, Sušice 17. - 19. září 1998*, s. 38.

¹⁷ Tamtéž, s. 38.

¹⁸ MARTINOVSKÝ, Ivan a KAISEROVÁ, Kristina. *Dopisy Bettyně*, str. 10.

¹⁹ Tamtéž, s. 278.

²⁰ Tamtéž, s. 66.

Je zajímavé sledovat, jak Klostermann ve svých dopisech postupem času měnil oslovení – nejprve byl celý rozněžnělý jako zamilovaný mladíček a své milé psal: „*Má drahá Bettynko, celý život můj Vám patří...*“²¹), později volil úspornější výrazy („*Má drahá Betty*“²²), ale na závěr nikdy nezapomněl dodat, co všechno pro něj Betty znamená: „*Tvůj Tě ze vsí duše milující Karel*“.²³

Bettyiny dopisy adresované Karlovi se bohužel nedochovaly, protože spisovatel je pravidelně spaloval v kamnech.²⁴ Z jakých důvodů tak činil, není známo. Uchovával si raději myšlenky v hlavě a dopisy pro něj byly jen přebytnými kousky papíru? Jisté je jen to, že je prostě nepokládal za důležité (výjimku tvoří série dopisů, které Betty posílala z léčebného pobytu v Chorvatsku – doprovázela tam svého smrtelně nemocného syna).

Martinovský se zamýšlí i nad prozaičtějšími důvody Klostermannova sňatku s Barborou Juránkovou.²⁵ Není pochyb o tom, že se manželé měli doopravdy rádi. Ale lze na vztah pohlížet jako na pohádkový, kdy láska představovala ten nejdůležitější důvod ke sňatku? Co tedy Klostermann získal? Určitě stálý zdroj financí – Betty totiž zdárně vedla továrnu po svém zemřelém manželovi. Karel měl tak mnohem více času na psaní a už nemusel dávat soukromé hodiny v rodinách či vyučovat i na jiných školách než na „své“ německé realce. Betty byla schopná a energická žena a na rozdíl od svého manžela také prakticky založená. Díky svému úsilí si vydobyla respekt i u svých zaměstnanců v továrně, navíc se starala – s pomocí služky (druhý pomocník v domácnosti měl na starost především Klostermannovy králíky) – o 6 svých dětí a Karlovu neteř Bedřišku (familiárně nazývanou Ríša). Samozřejmě s láskou pečovala i o svého manžela. I přes tyto argumenty však není důvod na Klostermanna pohlížet jako na prospěchářského člověka, který se ženil pouze a jen pro peníze. Svou manželku „Bettynku“ miloval a za její starostlivou péči o rodinný krb jí byl velmi vděčný (a neváhal jí to napsat do téměř všech dopisů).

A co sňatkem získala sama Betty? Martinovský doslova píše: „*Jistě jí nevadilo, že se stala ženou známého spisovatele.*“²⁶ Je pravda, že díky Klostermannovi pronikla do tzv. intelektuálních kruhů, a její jméno bylo známé každému, kdo se pohyboval v umělecké sféře. To však byla jen ona pověstná třešnička na dortu, Betty měla Karla doopravdy ráda,

²¹ MARTINOVSKÝ, Ivan a KAISEROVÁ, Kristina. *Dopisy Bettyně*, s. 10

²² Tamtéž, s. 156.

²³ Tamtéž, s. 119.

²⁴ Tamtéž, s. 109.

²⁵ Tamtéž, s. 278.

²⁶ Tamtéž, s. 279.

a i u ní hrál vřelý vztah k partnerovi velkou roli. Také pro ni bylo velmi důležité, že její potomstvo i s jejich problémy přijal Klostermann za vlastní.

Mimořádně pevný vztah měl Karel se svou matkou Charlottou. Zatímco v otcových dopisech nelze přehlédnout drobné či větší výtky (již víme, z jakých důvodů se Karel se svým otcem nepohodl), matčiny dopisy byly naopak vždy plné lásky. Charlotta i po manželově smrti dále bydlela v Kašperských Horách a Karel jí poskytoval pomoc finanční i materiální. *Dopisy* také uvádějí, jak si Charlotta velice oblíbila svou novou snachu Barboru. Dokonce svého syna nabádala, aby si manželky vážil, protože na druhou takovou ženu už nenarazí.²⁷

Děti Betty Juránkové tvoří samostatnou kapitolu Klostermannova života. Jak již zmínil Max Regal v kapitole 1.1, spisovatel vyžehnil 4 chlapce, Arnošta, Rudolfa, Hanuše a Karla, a 2 dívky, Růženu a Zdeňku. S rodinou navíc bydlela i Karlova neteř Ríša (důvody také zmíněny výše). S děvčaty podle všeho vycházel výborně, Růžence dokonce propůjčil své známé příjmení v naději, že jí to usnadní její hereckou kariéru. Nemalé potíže měl však Klostermann s nejstarším synem Arnoštem (nutno dodat, že se s ním vadila i jeho matka a později také manželka, která se s ním po několika letech rozvedla kvůli jinému muži). S Arnoštem vůbec nebylo lehké pořízení. Měl svou hlavu a jen nerad si nechával radit od ostatních. Snadno podléhal svým emocím, moderní psycholog by jej označil za duševně nevyrovnanou osobnost. Zpočátku byl zásadně proti matčině novému sňatku, zřejmě kvůli Klostermannově neuspokojivé finanční situaci, ale nakonec vzal spisovatele na milost.

Mladší syn Hanuš také přiděloval Klostermannovi starosti, nikoliv ovšem kvůli své povaze či nevhodnému chování. Hanuše, nadějného inženýra chemie, bohužel postihla „*osudová nemoc rodiny Juránků*“²⁸ – tuberkulóza (Arnošt Juránek starší, otec dětí, na tuberkulózu zemřel v necelých 50 letech, v roce 1895). Hanuš se s nemocí dlouho léčil, Betty s ním dokonce odjela na chorvatský ostrov Hvar v rámci ozdravného pobytu, avšak léčba nebyla úspěšná a Hanuš později zemřel v plzeňské nemocnici v pouhých 25 letech. Nutno dodat, že Hvar s alarmujícím nedostatkem zdravotních pomůcek nebyl vhodným místem pro léčbu tuberkulózy. Slunné počasí možná Hanušovi na krátký čas pomohlo (pravděpodobně z tohoto důvodu se nakonec rodina rozhodla právě pro toto místo), ale jinak byl Hvar doslova katastrofou. I obyčejný teploměr si musela Betty nechat poslat

²⁷ MARTINOVSKÝ, Ivan a KAISEROVÁ, Kristina. *Dopisy Bettyně* s. 31.

²⁸ MARTINOVSKÝ, Ivan. Betty a její rodina. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy: sborník literárních příspěvků z česko-německého sympozia, Sušice 17. - 19. září 1998*, s. 39.

z Plzně (!). Tuberkulóze bohužel podlehla v necelých 30 letech i dcera Růženka. Toto smutné období je podle Martinovského pro Klostermannovu rodinu vůbec nejtěžší.²⁹

Zvláštní kapitolu Klostermannova života představují válečná léta a období tzv. první republiky. Tuto nelehkou etapu přibližují dochované dopisy adresované Jiřině Rücklové, přítelkyni manželů Klostermannových a manželce Antonína Rückla, starosty obce Nové Mitrovce (nedaleko Blovic). Podle Martinovského nehovoří tato kapitola o šumavském spisovateli právě lichotivě.³⁰

Během války v květnu 1916 Klostermannovi přesídlili z Plzně do Štěkně. Hlavním důvodem, mimo zdravý venkovský vzduch, bylo, jak píše Martinovský, zásobování potravinami od vlivných přátel.³¹ Nejvýznamnějšími „zásobovači“ byli František Hollmann, správce štěkeňského panství knížete Windischgrätze, a starosta Antonín Rückl, kteří dodávali manželům zejména maso, máslo, sádlo, brambory, mléko a vejce. Všechny tyto suroviny byly totiž v Plzni nedostatkovým zbožím (teprve v roce 1918 si Klostermannovi pořídili šest mladých slepiček, aby byli soběstační alespoň ve vejcích). Manželé byli vděční za každou potravinovou pomoc, např. Jiřina Rücklová se v jednom poválečném dopise dočkala od Klostermanna těchto milých slov: „*Nebýt Vaší laskavosti, nevím, co bychom si byli počali. Zdá se opravdu, že pětiletá válka proměnila lid v bezcitné dravé šelmy a je opravdu útechou, že jsou přece ještě tak vzácné výjimky, jaké jsme poznali právě ve Vás ... a ve Vašem panu choti.*“³²

Pobyt ve Štěkni, daleko od všeho politického a vůbec společenského dění, Klostermanna v podstatě izoloval. Tato izolace však byla záměrná, spisovatele jen málo zajímala politika (a s ní související válečné běsnění), zřejmě chtěl uniknout někam, kam na něj válečné události nemohly dosáhnout. Výjimku tvořily starosti o příbuzné, kteří bojovali na frontách, např. nevlastní syn Rudolf Juránek musel v roce 1917 narukovat do rakouské armády (naštěstí se po válce navrátil domů).

Počátkem roku 1919 již bydleli ve Štěkni nejen manželé Klostermannovi, ale i Bettyina neprovdaná dcera Zdeňka a Karlova mladší sestra Karolina, také svobodná. Rodina obývala dvoupokojový byt, ten však rozhodně nepředstavoval ideální bydlení, byl totiž

²⁹ MARTINOVSKÝ, Ivan. Betty a její rodina. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy: sborník literárních příspěvků z česko-německého symposia, Sušice 17. - 19. září 1998*, s. 39.

³⁰ MARTINOVSKÝ, Ivan. Karel Klostermann a Československá republika (Malá sonda na základě korespondence). In: *Minulostí Západočeského kraje XXXVI*, s. 111-132.

³¹ Tamtéž, s. 112.

³² Tamtéž, s. 120.

zařízen jako letní sídlo, proto se musela na zimu pořídit železná kamna, a navíc nebyl ani podsklepen, takže veškeré zásoby museli skladovat přímo v bytě. Problémy nastaly také se svítivem. Petrolej docházel rychle, na zimu tedy syn Rudolf z Plzně posílal karbid, kterého byl sice dostatek, ale jeho kvalita značně kolísala. V městečku byl minimální společenský život (jediný zdroj kultury představovala místní hospoda), což nesla nelibě zvláště Zdeňka, zvyklá chodit v Plzni na koncerty či do divadla. Proto jí určitě nevadilo, když se mohla v únoru s matkou vrátit zpátky do města. Karel s Karolinou zůstali ve Štěkni. V dopisech své ženě Klostermann píše, jak pečlivě a s láskou se o něj sestra stará (to především znamenalo, že mu dobře vařila).³³ Následující zimu strávila celá rodina Klostermannova už opět v Plzni. Spisovatel nespokojeně sledoval stále rostoucí vliv socialistů na politický vývoj v Československu (odmítal se totiž smířit s jakýmkoliv radikalismem).

V květnu 1920 se opět vrátili do Štěkne, přičemž jediným důvodem návratu byl patrně zdravý venkovský vzduch, který měl na spisovatele blahodárny vliv. Klostermann se již nemohl moc pohybovat, trpěl nemocemi. Scházely mu procházky k Otavě a rybaření, navíc se často stávalo, že neměl co kouřit (ani sílíci zdravotní potíže ho nepřinutily přestat). Ani na klidné vsi se však nevyhnul problémům. Zasedl si na něj totiž místní starosta, příslušník radikální levice. Klostermann podle jeho přesvědčení představoval „buržoazní živel“.³⁴ Kvůli starostově silné agitaci dokonce nemohla rodina sehnat ani služku. Klostermannovi se zhoršovalo zdraví, trpěl rozedmou plic a anginou pectoris. Nejlepší by bylo odjet na slunný Jadran a zotavovat se tam, ale to si spisovatel už nemohl dovolit ani finančně, ani ze zdravotních důvodů. Tak dalekou cestu by s velkou pravděpodobností nezvládl, navíc by s ním musela jet i Betty a ta by se jen těžko chtěla vracet do míst, kde trpěl její nemocný syn Hanuš.

V roce 1920 se konaly parlamentní a senátní volby, z jejichž výsledku (posílení levicové vlády) byl Klostermann opět velmi zklamán. Štěkeňský starosta jej stále pronásledoval, dokonce navrhoval, aby byl byt rodiny Klostermannů pronajat někomu „vhodnějšímu“.³⁵ Jeho záměr naštěstí bytová komise neodsouhlasila. Problémy s bydlením se však vyřešily zcela nečekaně: knížeti Windischgrätzovi hrozilo vyvlastnění jeho štěkenského panství v důsledku nové pozemkové reformy. Ve snaze tuto reformu obejít pronajal svůj zámek Řádu anglických panen, a navíc si smluvně vyhradil podmínku, aby

³³ MARTINOVSKÝ, Ivan a KAISEROVÁ, Kritstina. *Dopisy Bettyně*, s. 270.

³⁴ MARTINOVSKÝ, Ivan. Karel Klostermann a Československá republika (Malá sonda na základě korespondence). In: *Minulostí Západočeského kraje XXXVI*, s. 123.

³⁵ Tamtéž.

dva pokoje v přízemí mohl doživotně obývat známý spisovatel Karel Klostermann i se svou rodinou. Kníže sice nakonec o panství přišel, ale Klostermannovi mohli na zámku zůstat.

Rodinu sužovaly také finanční problémy. Martinovský však pokládá Klostermannovy lamentace, že má horší příjmy než kdejaký nádeník, za přehnané.³⁶ Válečná a poválečná léta nebyla jednoduchá, o tom není sporu, ale v bídě, jak tvrdí Klostermann, rodina určitě nežila. V tomto případě je třeba přihlídnout ke Klostermannově stále rostoucí „oblíbě“ si na všechno stěžovat, jeho nuznou životní úroveň počínaje a neutěšenou politickou situací v republice konče. Martinovský rovněž připomíná, že ani nová městská rada v Plzni spisovateli nijak neubližovala, chovala se k němu s úctou, dokonce si od něj občas nechala překládat úřední dokumenty do francouzštiny nebo španělštiny (samozřejmě za nemalý honorář).³⁷ Rovněž k jeho 75. narozeninám v roce 1923 mu přáli všichni významní představitelé nové republiky včetně premiéra Antonína Švehly. Od prezidenta Masaryka však Klostermann blahopřání neobdržel. Vzhledem k jeho nepřátelským výpadům vůči hlavě státu se tomu nelze divit...

Karel Klostermann zemřel 23. července 1923 ve Štěkni. Od prezidenta se vytouženého blahopřání už nedočkal.

³⁶ MARTINOVSKÝ, Ivan. Karel Klostermann a Československá republika (Malá sonda na základě korespondence). In: *Minulostí Západočeského kraje XXXVI*, s. 130.

³⁷ Tamtéž.

2 NÁZORY, ZÁSADY A ČINNOST KARLA KLOSTERMANNA

2.1 POHLED MAXE REGALA

Regal vzpomíná na to, jak se s Klostermannem poprvé setkal. Stalo se tak na jedné přednášce Literárního spolku v Plzni. Regal tehdy přednášel o novokřesťanství a Klostermann seděl mezi posluchači. Po přednášce Klostermann vstal, přišel k Regalovi, objal ho a vroucně mu za jeho projev poděkoval. „*A tehdy uzavřeno bylo naše přátelství,*“ píše Regal.³⁸

A jaký byl Karel Klostermann vlastně člověk? Regal má na to jasný názor: „*Byl muž srdce předobrotivého a přelaskavého,*“³⁹ který na každém viděl jen to dobré. Nesnesl násilí v jakékoliv podobě, byl přesvědčen, že ústní domluva je účinnější nástroj než fyzické potrestání. Sám jeho otec s tělesnými tresty přestal poté, co viděl, že Karel je po nich ještě zarputilejší a vzdorovitější, a začal mu raději domlouvat. Po dobrém to šlo hned.

Pro Klostermanna byla typická jeho dobrá a laskavá povaha, „*na prosbu kohokoliv byl by modré z nebe každému snesl*“.⁴⁰ Nezapomínal na lidi, kteří mu pomohli, stejně tak i on se snažil pomáhat ostatním, např. pomohl uspořádat sbírku peněz potřebným. Miloval přírodu i zvířata.

Již bylo zmíněno Klostermannovo obdivuhodné jazykové nadání, není tedy překvapením, že měl vynikající paměť. Pamatoval si všechny osoby, které kdy potkal, i ty, které se v jeho životě jen mihly, vybavoval si všechny anekdoty a častoval své přátele veselými historkami. Znal nazpaměť celé pasáže svých oblíbených básní či dramat. „*Co se vědomostí týče, byl hotovým lexikonem,*“ dodává k tomu Regal.⁴¹ Již na škole u Petra Šafránka prokázal Klostermann výborné znalosti v oblasti přírodopisu a zeměpisu, a i v pozdějším věku ohromoval okolí svými vědomostmi – pamatoval si dějiny, každý leto počít.⁴² A jako by toho neměl dost, pustil se po šedesátce do samostudia staré řečtiny.

Pokud Regal zmiňuje nějaké Klostermannovy vady, činí to takovým způsobem, že se nad tím čtenář musí pousmát. Rozhodně Mistrovi nic nevytýká, nekroučí nad jeho nedostatkem hlavou, např. Klostermannovu nešikovnost komentuje slovy: „*(...) jen*

³⁸ REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*, s. 129.

³⁹ Tamtéž, s. 126.

⁴⁰ Tamtéž, s. 127.

⁴¹ Tamtéž, s. 133.

⁴² Tamtéž, s. 133.

v manuálních věcech byl neohrabaný.“⁴³ Také zmiňuje jeho zarputilost, která o sobě dávala vědět tehdy, když na něj někdo naléhal násilím (již víme, jak Karel reagoval na otcovy tělesné tresty...). Karel neměl nadání pro hudbu ani zpěv, nicméně rád poslouchal zejména Bedřicha Smetanu a Zdeňka Fibicha. Moderní básně pro něj byly nečitelné, nerozuměl jim, „byly mu pouhým cinkáním slov“.⁴⁴ Klostermann se nikdy nestaral o cenu peněz ani o peníze samé a z toho pravděpodobně pramení jeho téměř celoživotní finanční problémy (Betty za něj dokonce musela u jeho nakladatele Josefa Richarda Vilímka vymáhat honoráře za příspěvky – to ovšem Regal nezmiňuje, tuto informaci uvádí až Martinovský⁴⁵).

Regal rovněž zdůrazňuje Klostermannovu upřímnou víru v Boha: „(...) setrval ve víře svých otců a nechápal popřevratové výstřelky proti církvi.“⁴⁶ Básník Šumavy se i přes všechny životní peripetie považoval za šťastného člověka. Vždy se usmíval. Netrápil se jedovatými kritikami, které se občas snášely na jeho hlavu, jen se snažil pro příště poučit ze svých chyb. Připadalo mu zbytečné závidět ostatním to, co on sám neměl. Regal uvádí Klostermannovo prohlášení: „Nejsem ani marnivý a samolibý a nikomu nezávídím (...). Nejsem ani mrzout, ani nešťastný člověk a nešťastným nebudu nikdy, dokud se jakžtakž ve zdraví udržím.“⁴⁷

Již víme, že se Klostermann (na rozdíl od svých rodičů či sourozenců) považoval za Čecha. Ale jak ho viděli literární kritici, jeho příznivci, odpůrci a vůbec ostatní čtenáři? Regal pokládá zásadní otázku: „Byl Klostermann Čech či česky píšící Němec?“⁴⁸

Němečtí kritici ho údajně přestali mít rádi ve chvíli, kdy začal publikovat české texty. Nemá v žilách ani krůpěj slovanské krve a pokládá se za Čecha? Také mu vyčítali jakési „přeběhlictví“ – český prý začal psát až poté, co pohořel u německých čtenářů... Klostermannovi to zkrátka německá strana vůbec neulehčovala, zažíval od ní jen ústrky (již v kapitole 1.1 je vysvětleno, jak se ke spisovateli chovali někteří jeho kolegové v ústavu). Naštěstí čeští čtenáři byli Klostermannovou tvorbou v češtině nadšeni, dokonce Klostermannovo německé jméno „překřtili“ na Karla Kláštermanna.⁴⁹ Někteří Češi však Klostermannovi vyčítali, že píše o Němcích, on se tomu bránil – Šumava přece byla

⁴³REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*, s. 133.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ MARTINOVSKÝ, Ivan. Betty a její rodina. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy: sborník literárních příspěvků z česko-německého symposia, Sušice 17. - 19. září 1998*, s. 38.

⁴⁶ REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*, s. 133.

⁴⁷ Tamtéž, s. 136.

⁴⁸ Tamtéž, s. 137.

⁴⁹ Tamtéž.

obydlena nejen Čechy, ale z velké části i Němci, a oba národy spolu vždy vycházely. On píše o ŠUMAVÁCÍCH a nemůže přece za to, že národností jsou většinou Němci. Navíc nenáviděl teorie o nadřazených národech, které byly povolány k tomu, aby vládly nad jinými: „Do krajín zněmčených Čech nesměl, zato Němci příslušela přednost v českých krajích.“⁵⁰ O to více mu byly blízké národy slovanské, nejvíce Češi, ale to neznamenovalo, že český národ považoval za nejlepší a bezchybný. Zkrátka mu byl prostě bližší než německý.

Klostermann se také velmi výrazně angažoval ve společenském životě. Je však důležité říci, že se nikdy nedral na výsluní, nebylo jeho přáním stát se vůdcem a poroučet ostatním. Co se týče politické příslušnosti, nebyl Klostermann radikálně vyhraněný. Jeho sympatie si získala každá strana, která představovala vysloveně národní program, a nezáleželo na tom, zda se jednalo o stranu mladočeskou, staročeskou nebo národně demokratickou. Regal k tomu dodává, že „Klostermann byl Čech a vlastenec“.⁵¹

Zvláštní kapitolu věnuje Regal Klostermannově korespondenci s jeho přáteli či příznivci z řad čtenářů. Na oblíbeného spisovatele se údajně obraceli i cizí lidé s prosbami, aby se za ně přimluvil u vyšších míst např. kvůli získání zaměstnání.⁵² Klostermann se snaží poctivě odpovědět všem, kteří mu napsali, dopisuje si s mnoha známými osobnostmi – Mikolášem Alšem, Aloisem Jiráskem, Josefem Václavem Sládkem, Jaroslavem Vrchlickým, Adolfem Heydukem nebo Eliškou Krásnohorskou. Svatopluk Čech dokonce v jednom dopise Klostermannovi píše: „Jsem potěšen, že Vás mohu nazývati přítelem.“⁵³

⁵⁰ REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*, s. 144.

⁵¹ Tamtéž s. 147.

⁵² Tamtéž, s. 120-121.

⁵³ Tamtéž, s. 121.

2.2 POHLED IVANA MARTINOVSKÉHO

Jestliže Max Regal popsal Karla Klostermanna jako úžasného člověka, kterého by chtěl mít za přítele snad každý, Ivan Martinovský představuje spisovatele ve zcela jiném světle – básník Šumavy jako ješitný omezenec a antisemita? Je vůbec možné se tak radikálně odchýlit od předchozí více než příznivé Regalovy charakteristiky? Martinovský vychází nejen z *Dopisů Bettyně*, ale i z Klostermannovy válečné i poválečné korespondence adresované Jiřině Rücklové (viz kapitolu 1.2).⁵⁴ Spisovatelova osobnost je zde v některých případech vykreslena až šokujícím způsobem.

Je však vhodné začít pozitivně, Klostermannovými přednostmi. Některé z nich zmínil již výše Max Regal: obdivuhodné jazykové nadání, vynikající paměť či životní optimismus („*Víra a naděje mě neopustily nikdy ani na chvíli, a skepse není mým údělem.*“⁵⁵). Šumavský spisovatel měl mnoho přátel a známých a pravděpodobně si je získal svým přátelským přístupem a kultivovaným projevem. Také měl pozitivní vztah ke zvířatům i přírodě; Klostermannovi měli za domácího mazlíčka psa Joku a sám Karel byl nadšeným chovatelem králíků. Dokonce se podílel na založení Spolku proti týrání zvířat v Plzni. V tomto ohledu si spisovatel zaslouží veškerý obdiv a respekt.

Nelze však opomenout negativní stránku Klostermannovy osobnosti. Spisovatel byl, zejména co se týče financí, velmi nepraktický člověk, naštěstí v tomto ohledu se mohl spolehnout na svou ženu Betty. Kvůli své spisovatelské činnosti také pobýval často mimo domov (zde hraje roli jeho mírné sobectví a soustředěnost především na vlastní práci), o svou početnou rodinu se však zajímal a k jejím problémům měl vždy co říci.

Již výše bylo několikrát zmíněno, že Klostermann se navzdory svému německému jménu považoval za Čecha a nejraději tvořil v českém jazyce. Jeho negativní postoj ke vztahu rakousko-uherské monarchie vůči českému národu tedy nepřekvapí. První světová válka však spisovatelovy obavy ještě více prohloubila. Co se stane, pokud mocnářství válku vyhraje? Klostermann se velmi obával případného vítězství Ústředních mocností – českému obyvatelstvu by s největší pravděpodobností hrozilo velké nebezpečí v podobě germanizace. A co lze očekávat za těžkosti, když bude císařství stát na straně poražených? Takové otázky si jistě kladl kdekdo. Dalo by se tedy očekávat, že zdrcující porážku Ústředních mocností a vytvoření nového československého státu v roce 1918 uvítá

⁵⁴ MARTINOVSKÝ, Ivan. Karel Klostermann a Československá republika (Malá sonda na základě korespondence). In: *Minulostí Západočeského kraje XXXVI*, s. 111.

⁵⁵ MARTINOVSKÝ, Ivan a KAISEROVÁ, Kristina. *Dopisy Bettyně*, s. 7.

Klostermann s radostí, vždyť sám rozpad Rakouska-Uherska hodnotil jako „úžasné, ohromující!“.⁵⁶ V případě stárnoucího a nemocemi sužovaného šumavského spisovatele však nebyla situace tak jednoduchá.

Z rozpadu monarchie se Klostermann sice radoval, ale jako konzervativní člověk měl stále větší obavy z různých silicích radikálních skupin, ať už pravicových nebo levicových. Novou republiku sužovalo mnoho problémů, např. nedostatek potravin, a lidé snadno podléhali vábení těchto skupin. Idealisticky založený Klostermann byl proto touto skutečností značně otřesen, zejména ho šokoval výsledek obecních voleb v červnu roku 1919. Volby skončily velkým vítězstvím sociální demokracie a národních socialistů, naopak pravicové strany byly doslova „rozdrceny“. Pro plzeňského pravicového radního Klostermanna to znamenalo konec jeho úřadu. Nutno dodat, že spisovatel se o svou kariéru městského radního už dlouho nezajímal, několikrát již nabízel kolegům svou rezignaci, ale ve své ješitnosti se vždy rád nechával přemluvit, aby v úřadu jako důležitá osoba zůstal (ve skutečnosti ostatní radní potřebovali slavného spisovatele jako pouhou figurku, kterou má veřejnost v oblibě, sám Klostermann již dávno nevěděl, o čem v nové, prvorepublikové politice jde).

O úspěšném nástupu socialistů si myslel své: „*Jest jisto, že prožíváme dobu těžké krise, jež sotva jednou za tisíc let se opakuje. Stojíme snad teprve na jejím počátku a člověku je úzko, pomyslí-li, co možná, ba pravděpodobně ještě čeká těch, co přijdou po nás.*“⁵⁷

A kdo tuto krizi způsobil? Klostermann má jasno: „*Vidím ve všem, co se nyní děje, špinavé prsty židovstva.*“⁵⁸ Martinovský je doslova otřesen tím, jak Klostermann navrhuje tento „problém“ vyřešit (nejedná se o tzv. konečné řešení židovské otázky?): „*Jest otázka, jak se jim ubránit. Jest dvojí možnost – buď je zničíme rázem tím, že je všechny pobijeme a vyhladíme, ale to se jen těžko provede (...); nebo je vstřebáme, amalgamujeme, takže v nás zmizí, a to se může díti neustálými vzájemnými sňatky (...). Pohltili bychom zároveň jejich inteligenci – masy nevzdělaného židovstva by již nebyly nebezpečnými.*“⁵⁹

Rozčilený Klostermann neváhal zkritizovat ani prezidenta T. G. Masaryka. Nelíbil se mu zejména Masarykův prožidovský postoj (Masaryk čelil kritickým ohlasům už od procesu s Leopoldem Hilsnerem, tzv. hilsneriády, v roce 1899): „*Za presidenta republiky*

⁵⁶ MARTINOVSKÝ, Ivan. Karel Klostermann a Československá republika (Malá sonda na základě korespondence). In: *Minulostí Západočeského kraje XXXVI*, s. 113.

⁵⁷ Tamtéž, s. 120-121.

⁵⁸ Tamtéž, s. 121.

⁵⁹ Tamtéž.

se naprosto nehodí; jen to se zdá, že je nejlepším pomocníkem Židů a fedrovatelem jejich mesiášských proroctví.“⁶⁰

Martinovský také poukazuje na Klostermannův termín „židovské bolševictví“⁶¹. Spisovatel o této myšlence přemýšlel ještě dříve než diktátor Adolf Hitler nebo ministr propagandy Joseph Goebbels, avšak, jak píše Martinovský, v „*kultivovaném českém tvaru*“, nikoli jako „*židobolševismu*“.⁶²

Klostermannův protižidovský postoj se projevoval již dříve, dokonce i v otázce zdraví nevlastního syna Hanuše. Když se s Betty rozhodovali, které sanatorium by bylo pro Hanuše nejlepší, Klostermann se vší rozhodností odmítl vyhlášené sanatorium v rakouském Grimmensteinu pouze proto, že jej vedl člověk s dozajista židovským jménem Erwin Frankfurter.⁶³ Tato situace nabádá čtenáře k zamyšlení: Hanušova tuberkulóza by se s největší pravděpodobností už nevyлécila, ale dr. Frankfurter mohl nešťastného mladého muže ušetřit bolestí, které zažíval na nedostatečně vybaveném chorvatském Hvaru. Problém byl v tom, že Klostermann upřednostnil svou averzi před Hanušovým zdravím.

Ačkoliv je Martinovský šokován Klostermannovými ostrými protižidovskými prohlášeními a označuje tyto postoje jako „*odporný antisemitismus*“ (spisovatelovy návrhy na „*konečné řešení*“ se údajně blíží fašismu)⁶⁴, není tak jednoduché Klostermanna ihned odsoudit. Celá problematika totiž není navzdory jeho výše uvedeným názorům tak průhledná a jednoznačná.

Co vlastně hlásá ideologie antisemitismu? Akademický slovník současné češtiny⁶⁵ definuje antisemitismus jako náboženskou, národnostní a rasovou nesnášenlivost vůči Židům, židům (nutno rozlišit příslušníka národa a vyznavače náboženství). Přívrženec této ideologie mj. žádá vyhubení židovského národa. O vzájemných sňatcích, o nichž mluvil Klostermann, nemůže být v žádném případě řeč. V dochovaných dopisech spisovatel nikdy nenaznačil, že by židovský národ považoval za méněcenný. O ideologii antisemitismu lze hovořit přibližně od 20. let 20. století. Tehdy se protižidovsky zaměřené názory začaly

⁶⁰ MARTINOVSKÝ, Ivan. Karel Klostermann a Československá republika (Malá sonda na základě korespondence). In: *Minulostí Západočeského kraje XXXVI*, s. 122.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž, s. 125.

⁶⁴ Tamtéž, s. 131.

⁶⁵ Akademický slovník současné češtiny; Ústav pro jazyk český. Dostupné z: <http://www.slovníkcestiny.cz/web/heslo/antisemitismus--/>

opírat o „pseudovědecké“ práce některých německých autorů, jejichž radikální protižidovský postoj byl však zřejmý (v této oblasti byl nejvýznamnějším teoretikem Alfred Rosenberg, příznivec a „učitel“ Adolfa Hitlera a původce teorie o rasové nadřazenosti árijců). Výzkumy se opíraly o hledisko biologické, psychologické, anatomické, sociální i kulturní. V případě Karla Klostermanna však nelze mluvit o nesnášenlivosti v takovém měřítku, v jakém se vyskytovalo v nacistickém Německu. Martinovský není v tomto ohledu ke stárnoucímu Klostermannovi zcela spravedlivý. Označovat jej za odporného antisemitu je možná až příliš přehnané.

V Čechách navíc byla specifická situace. Ústava z roku 1867 poprvé zaručovala Židům stejná práva jako ostatním obyvatelům. Proto značná část židovské komunity výrazně inklinovala k Vídni a německví. Nevznikla zde snaha, která by vytvářela specifickou židovskou kulturu odlišnou od české a německé. Část venkovských obchodů a hostinců provozovali židovští podnikatelé. Židé řídili finanční transakce (půjčky, dluhy a jejich vymáhání, ...), vlastnili slušný majetek. Nelze také popřít jejich podíl na pauperizaci některých venkovských vrstev ani na jistém procentu alkoholismu. Bohužel příliš mnoho důvodů k nenávisti...

3 DÍLO KARLA KLOSTERMANNA

V této kapitole se pokusím zaznamenat všechny důležité události a podněty, které měly vliv na Klostermannovu činnost, a to nejen spisovatelskou. Některé situace byly již nastíněny v předchozích kapitolách, přesto se k nim vrátím a doplním je o nové informace: Jaké peripetie autor zažíval kvůli své nevšední tvorbě i svérázným aktivitám? Proč si zvolil téma obyčejného venkovského člověka? Cílem tedy není sestavit seznam Klostermannovy bibliografie, ale spíše nahlédnout „pod pokličku“ jeho rozsáhlé a pestré tvorby.

Také v této kapitole se pohledy obou autorů rozcházejí. Zatímco z Regalova textu doslova dýchá optimistická atmosféra (nabízí se shrnutí typu „nakonec přece jen všechno dobře dopadlo“), Martinovský se opět nebojí tnout pod povrch a seznamuje čtenáře s událostmi, které Regal nezmiňuje.

3.1 POHLED MAXE REGALA

Klostermann se stal spisovatelem poměrně pozdě. V r. 1885 začal přispívat do německého časopisu *Politik* tzv. „pod čarou“ pod pseudonymem Faustin (jeho druhé křestní jméno), protože se jako profesor na německé reálce nemohl upsat k politické spolupráci. Jeho črty jsou u německých čtenářů úspěšné – Klostermann píše o Šumavě, o jejích svérázných obyvatelích, o tom, jak to v těchto končinách chodilo dřív... Čtenáři se ptají, kdo je ten tajemný Faustin, jenž tak krásně německy píše a česky cítí? Je to Čech píšící německy, nebo spravedlivý německý spisovatel, který nenadržuje svému národu? Pravda se ukázala zanedlouho, a ne všem byla po chuti (viz kapitolu 2.1). Je důležité upozornit na fakt, že německy psal Klostermann pouze pro *Politik* (celkem asi 160 větších či menších prací), jeho další příspěvky již byly výlučně české. A právě tyto německé texty většinou překládal do češtiny Max Regal (pokud do češtiny překládal sám Klostermann, českou verzi podstatně rozšířil a upravil).

Pro českou *Osvětu* sepsal Klostermann svou první povídku *Rychtářův syn* (1891), následoval román na pokračování *Ze světa lesních samot* (1891). Přispíval i do jiných periodik, velmi úspěšné byly jeho fejetonické črty pro *Národní politiku* a *Hlas národa*, byl osloven také *Májem* či *Lumírem* (pod vedením J. V. Sládka). Nezapomínal ani na ty nejmladší příznivce (*Malý čtenář*). Nakladatelství Josefa Richarda Vilímka mu v r. 1893 vydalo román *V ráji šumavském*.

Klostermann se po těchto úspěších tedy mohl naplno ponořit do své práce. I nadále přispíval do všech známých periodik, zejména do *Osvěty*. J. R. Vilímek se stal jeho

jakýmsi „dvorním“ vydavatelem. Na Klostermannovo dílo se sice objevovaly celkem příznivé kritiky, ale ne vždy bylo vše tak ideální; Regal tuto situaci komentuje slovy: „*Nemalé potíže měl s kritikou a kritika s ním.*“⁶⁶ Jedna skupina kritiků ho považovala za idealistu, druhá za realistu či naturalistu, jiní dokonce za úplně moderní zjev, některým se jeho tvorba vůbec nelíbila, zejména recenze Jindřicha Vodáka byly doslova nepřátelské a sarkastické (mluví o „*z papíru vystřižených šumavských hvozdech*“⁶⁷). Za zmínku však stojí pochvalná kritika T. G. Masaryka z *Naší doby* (1895) na román *Ze světa lesních samot*. Kritik Jaroslav Kamper poprvé nazývá Klostermanna „*básníkem Šumavy*“ (*Magazin für Litteratur*, 1894).⁶⁸ Max Regal s tímto názorem plně souhlasí: Klostermann básníkem přece jen je, ač třeba bezděčně.⁶⁹ Spisovatel sám se za básníka nepovažoval, chtěl být jen pozorovatelem, který nesmí nic zkreslit ani přizdobit. Své knihy nazýval skromnými a dušoval se, že si nic nevymyslel, že všechno je pravda (viděl to sám nebo slyšel od důvěryhodných svědků). Nechtěl být ani sentimentální: „*Osoby, jež předvádím čtenářům, existovaly; a co ve svých románech a povídkách vypravuji, se také stalo; já jsem to pouze kombinoval, uspořádal a v jakýsi celek upravil; je-li v tom realismus, tož jsem i realistou.*“⁷⁰

Příznivci se shodli na tom, že v Klostermannových dílech je překrásně popisována šumavská příroda, a oceňovali bohatost vybraných přívlastků. Klostermann tedy mohl být nakonec spokojen. Měl stále více příznivců a z nabídek si mohl vybírat, neboť sami redaktoři periodik jej prosili o příspěvky. Některá jeho díla (včetně románu *Ze světa lesních samot*) dokonce získala cenu *České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*.⁷¹

Klostermannovi nepřátelé (a že jich nebylo málo) však byli neustále ve střehu a čekali na vhodnou příležitost, jak šumavského spisovatele pošpinit. Vše možně se snažili mu znepříjemňovat život. A v roce 1896 se jim naskytl ideální příležitost. Regal tuto nepříjemnou událost označuje jako „*Aféra románu Za štěstím*“.⁷²

V tomto románu líčí Klostermann osudy Čechů, kteří odešli za prací do Vídně, jinými slovy odešli tam hledat své štěstí. Regal se domnívá, že celý skandál svým udáním

⁶⁶ REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*, s. 98.

⁶⁷ Tamtéž, s. 99.

⁶⁸ Tamtéž s. 115.

⁶⁹ Tamtéž, s. 163.

⁷⁰ Tamtéž, s. 163.

⁷¹ Tamtéž, s. 166-167.

⁷² Tamtéž, s. 61.

rozpoutal právě některý z Klostermannových nepřejících (a proněmeckých) kolegů. A o co vlastně šlo? Román *Za štěstím* údajně podporuje národní nesnášenlivost. Klostermannovi je od c.k. zemské školní rady udělena ostrá důtka. Spisovatel se proti tomuto rozsudku odvolal a bránil se – rozhodně neměl v úmyslu rozdmýchávat národnosti (a vůbec jakoukoli) nesnášenlivost, chtěl jen napsat realistický román. V díle není místa, kde by byl urážen člověk německého původu, navíc „ti zlí“ jsou vídeňští Češi, nikoliv Němci. Jedinou německou postavou v celém románu je sympatický mecenáš umění. Spisovatel také argumentoval tím, že román získal cenu *České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění* a *Akademie* by jistě neocenila knihu, která uráží jiný národ. Klostermannovi svou přímluvou na nejvyšších místech velmi pomohli jeho vlivní přátelé, např. historik prof. Antonín Rezek, který byl na Ministerstvu kultu a vyučování sekčním šéfem, nebo kníže Bedřich Schwarzenberg. Podle Regala má velký díl na Klostermannově záchraně (nebyl suspendován) právě prof. Rezek.⁷³

Klostermannovi nepřátelé však konečně našli to, co hledali: nad Klostermannem stále visela hrozba přesunu na jiný ústav. Ministerstvo totiž muselo stále přemýšlet, jak to zařídit, aby „koza zůstala celá a německý vlk přece se nažral“.⁷⁴ Klostermann jako profesor s definitivním umístěním nemohl být přeložen. Jak tuto nepříjemnou situaci vyřešit? Klostermann zatím mohl zůstat na plzeňské reálce. Kdyby se však uvolnilo místo s jeho aprobační na jiné škole, musel by o ně požádat. Trvalo poměrně dlouho, než se takové místo našlo, ale zato se jednalo o vskutku nevšední nabídku – až ve vzdálených Černovicích, hlavním městě Bukoviny. Klostermanna samozřejmě tato informace vůbec nepotěšila a opět žádal své přátele, aby mu pomohli. Bukovina je velmi daleko, nebylo by možné vyhledat zaměstnání blíže domovu...? Žádosti bylo vyhověno a „nebezpečí“ Bukoviny tak bylo zažehnáno. Nutno dodat, že celá událost postupně ztrácela na významu a pomalu se na ni zapomínalo. Ministerstvo jistě muselo řešit mnohem důležitější záležitosti než Klostermannův román. Spisovatel nakonec s pomocí přátel dosáhl svého a mohl zůstat v Plzni. Zarytí odpůrci mu sice stále posílali vulgární anonymy, ale Klostermann nakonec v tomto nepříjemném a vleklém sporu zvítězil.

⁷³ REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*, str. 69

⁷⁴ Tamtéž, s. 70.

3.2 POHLED IVANA MARTINOVSKÉHO

Již v kapitole 2.2 byly zmíněny Klostermannovy časté pobyty mimo domov související s jeho spisovatelskou činností. S největší pravděpodobností chtěl být přímo u zdroje své inspirace, na své milované Šumavě (v tomto případě je také nutné přihlídnout k jeho mírnému sobectví – chod domácnosti se musel podřizovat jeho psaní). Díky svým známostem neměl problémy ani s ubytováním, vždy se našli přátelé či známí, kteří mu pronajali bydlení. Na svých cestách se setkával s mnoha lidmi, byl zván na různé přednášky a besedy jako slavná osobnost a šumavský rodák. Každé své dobrodružství podrobně vylíčil své manželce v dopisech, není proto obtížné si o jeho mimoplzeňských aktivitách udělat názorný obrázek.⁷⁵

Klostermann často pobýval v Kašperských Horách u své matky Charlotty, ať už sám nebo se svou rozvětvenou rodinou. Ani po Charlottině smrti v roce 1903 na toto místo nezanevřel a pokud mu to zdraví dovolovalo, stále se do šumavského městečka vracel.

Krátký čas (červenec-září 1904) strávil také v Bohumilicích nedaleko Vimperka. Betty se v jednom z dopisů např. dozvěděla o velkém vimperském požáru, při němž lehlo popelem na 53 domů. Klostermann zde chodil na procházky, sbíral houby a sušil je, aby se mohl do Plzně vrátit s co největší zásobou. Nezapomínal ani na psaní.

Na jeho tvorbu měl však zásadní vliv pobyt v obci Zliv (nedaleko Hluboké nad Vltavou). Právě zde se totiž nachází ona pověstná Blata – bažinatá oblast bohatá na rašelinu, kterou obývají svérázní obyvatelé, „Blaťáci“, lišící se od okolních obyvatel svými kroji, zvyky i nářečím. Zde Klostermann od října 1904 sbíral materiál pro svůj připravovaný román *Mlhy na Blatech*. Místní obyvatelé si spisovatele oblíbili natolik, že jej zvali na každou slavnou událost; Klostermann se tak zúčastnil např. výlovu rybníka Bezdrevu, posvícení i mysliveckých honů. V *Národní politice* mu pravidelně vycházely fejetony pod názvem *Obrázky z Blat a Hlubocka*. V *Osvětě* vycházel román na pokračování nazvaný *Kam spějí děti*. Klostermann navíc pro blatské obyvatele připravoval v místních hostincích přednášky a besedy.

Do Zlivi se spisovatel vrátil i následující léto. S velkým potěšením se v jednom z dopisů své ženě svěřil, že když se vypravil na pouť do Hluboké, všichni ho uctivě zdravili a hlásili se k němu, sedláci i páni... Že Klostermann nezahálel ani v literární činnosti, dokazuje nový román *Světák z Podlesí*, navíc ověncen cenou *České akademie císaře Františka*

⁷⁵ MARTINOVSKÝ, Ivan a KAISEROVÁ, Kristina. *Dopisy Bettyně*.

*Josefa pro vědy, slovesnost a umění.*⁷⁶ Za velmi významnou událost považuje Klostermann setkání s tehdy asi 90letou Annou Kubatovou, potomkem legendárního blatského rychtáře Jakuba Kubaty, který byl za vzpouru proti vrchnosti v r. 1581 popraven (dodnes je zde živá rýmovačka „Kubata dal hlavu za Blata“). S milou stařenkou se Klostermann dokonce nechal vyfotografovat.

Blatští se na oblíbeného spisovatele mohli těšit i v letech 1906 a 1907. Klostermann byl stále literárně velmi plodný, pro Vilímkovo nakladatelství sepisoval další dílo, přispíval do téměř všech známých periodik. V *Máji* vycházely na pokračování *Mlhy na Blatech* a Klostermann mohl být s výsledkem navýsost spokojen – nejen „Blatákům“ se román velmi líbil (také další cena *Akademie* na sebe nenechala dlouho čekat – román ji získává v roce 1909⁷⁷).

Ačkoliv ve svých 60 letech, v roce 1908, odešel Klostermann do penze, rozhodně nezahálel. Uchýlil se do jihočeské Štěkně a naplno si vychutnával krásu okolní přírody. Chodil na procházky, rybařil, navíc měl mnoho práce i za pracovním stolem – dopisoval nový román, věnoval se překladům i korekturám a k tomu všemu sestavoval knihu svých vybraných spisů. Kníže Windischgrätz jej dokonce několikrát pozval na svůj místní zámek na oběd.

Období mezi lety 1911 a 1913 představovalo pro rodinu Klostermannovu velkou zatěžkávací zkoušku – v roce 1911 zemřela na tuberkulózu dcera Růženka, o 2 roky později stejné nemoci podlehl i syn Hanuš. Pro Betty Klostermannovou to musela být obrovská, nepředstavitelná rána – ztratila téměř naráz dvě své děti. *Dopisy Bettyně* v tomto ohledu nějakou neobvyklou událost naznačují: zatímco v pořadí 35. dopis je datován k srpnu 1909, dopis č. 36 je psán až po 3 letech, v prosinci 1912. Klostermann pravděpodobně v tomto přetěžkém období zůstával s rodinou v Plzni a snažil se být své manželce oporou.

Mimo uměleckou oblast se Klostermann angažoval také v oblasti ekologie. Jako milovník fauny i flóry totiž nechtěl jen nečinně přihlížet stále se zhoršujícímu životnímu prostředí. Otázky ochrany živočichů, rostlin a přírody vůbec se však řešily jen málo, a pokud ano, tak jen na lokální úrovni, což samozřejmě nestačilo. Stejný problém např. řešil i Klostermannův Spolek na ochranu zvířat, jehož působnost nepřesáhla hranice města Plzně a blízkého okolí.

⁷⁶ REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*, str. 166-167.

⁷⁷ Tamtéž.

Jako plzeňský radní s potřebnou pravomocí (od roku 1909) hodlal Klostermann tyto záležitosti řešit aktivně. Dokonce o této problematice několikrát informoval mnoho svých kolegů-umělců – Aloise Jiráka, Karla Václava Raise nebo Mikoláše Alše. Vysvětloval jim, že je nutné založit takový spolek na ochranu zvířat, jenž by působil na nadregionální úrovni. Pánové však nechápali, proč se spisovatel Šumavy zabývá těmito věcmi a proč by se těmito věcmi měli zabývat oni sami.⁷⁸ Houževnatý Klostermann se ale nevzdával a zaměřil svou pozornost na činnost Měšťanského pivovaru v Plzni. Martinovský se o této události zmiňuje ve své stati *V čem Karel Klostermann předběhl svou dobu*.⁷⁹

Pivovar měl za nízkou cenu pronajato 14 městských rybníků, jednalo se o území o rozloze přibližně 106 ha. Část plochy využíval jako zdroj čisté vody, do druhé části vracel tuto vodu znečištěnou. V „čisté části“ rovněž vysazoval kapry, které pak prodával občanům na Vánoce. Avšak opravy potrubí, hrází a dalšího technického vybavení, které „spolykaly“ mnohdy až polovinu ceny pronájmu, mělo na starosti město Plzeň, tedy majitel pozemku. Klostermannovi se ani trochu nelíbilo, jak je pivovar takovým nehorázným způsobem dotován z městské pokladny, a zakročil. Martinovský doslova píše, že radní „způsobil rozruch“⁸⁰. Pivovar kvůli této hlasité reakci sice přestával postupně rybníky využívat, ale jeho produkci to nijak nepoškodilo, protože se přeorientoval z rybníční vody na vodu říční. Pivovarníci se však chtěli pomstít za potupu, které se jim dostalo, a zaútočili na Klostermanna docela zbabělým způsobem. V novinách se objevil anonymní čtenářský příspěvek, jenž poukazoval na Klostermannův německý původ. Celý text se nesl v duchu „Němec žijící v Čechách kazí podnikání českých pivovarníků“. Klostermann byl hluboce dotčen. Na toto téma byl totiž obzvlášť citlivý. Věděl, odkud vítr fouká (pravděpodobně měl kontakty přímo v redakci novin), ale oficiálně nemohl nijak reagovat. Neváhal však kvalitu plzeňského piva pohanět v hospodě mezi štamgasty. Ve srovnání s pivem strakonickým je to nechutný patok! (Rozhořčený Klostermann se nebál užít ani mnohem jadrnější výrazy...) Pivovar však spisovateli vrátil jeho kritiku i s úroky – roku 1913 se stal Klostermann členem správní rady společnosti Prazdroj, a nakonec s potěšením musel konstatovat, že plzeňské pivo není zas tak špatné...

Bohužel toto byly pouze dílčí úspěchy a Klostermann si toho byl vědom. Díky jeho buldočí vytrvalosti např. musel vlivný průmyslník Alexander von Starck zaplatit značnou pokutu za zamoření 2 městských rybníků odpadem ze svých chemických závodů, ale to

⁷⁸ MARTINOVSKÝ, Ivan. V čem Karel Klostermann předběhl svou dobu. In: *V ráji realistickém*, s. 23.

⁷⁹ Tamtéž, s. 21–25.

⁸⁰ Tamtéž, s. 24.

byly jen drobné kapky v širém moři. Kácení stromů a znečišťování vod v důsledku industrializace nezabránil a ani zabránit nemohl.

V létě téhož roku se Klostermann kvůli svému stále se zhoršujícímu zdraví opět vrátil do Štěkně. Tamější čerstvý vzduch totiž dělal divy. V obci zůstal se svou rodinou i během světové války, ale jak již bylo vysvětleno v kapitole 1.2, rozhodujícím důvodem nebylo jen svěží a čisté ovzduší.

Ačkoliv byl Klostermann již od svých studentských let ve Vídni vlivem tamější silné atmosféry protižidovsky naladěn (viz dopisy Jiřině Rücklové v kapitole 2.2), v jeho dílech se objevovaly i kladné židovské postavy, např. Šimon Abendroth v románu *Pozdní láska* představuje jakýsi kontratyp negativních židovských figur. Obyvatelé městečka jej hodnotí takto: „Řekne se žid, jen co je pravda, chytrý je jako žid, ale jinak se židu nepodobá. Není ani vtíravý, ani chlubitivý a je radost ho poslouchat!“ „Takového žida jsem ještě nepoznal, a kdyby všichni byli takoví, slova by člověk proti nim neřekl...“⁸¹ Poctivý Šimon je tak vnímán jako jakási „výjimka potvrzující pravidlo“. Jeden z jeho synů byl zabit v první světové válce, což znovu odporuje zarytým představám Žida-zbabělce, který se boji všemožně vyhýbá.

Také v povídce *Srul* (zkrácená jidiš forma jména Isroel) je hlavní hrdina i se svou rodinou vnímám zpočátku negativně. Lidé ve vesnici se na ně dívají s nedůvěrou („*Nejhorší byly ženské; kdo je poslouchal, byl by řekl, že Srul sám provedl ukřižování Kristovo.*“⁸²), ale postupem času je přijmou mezi sebe. Srul je poctivý, trpělivý, houževnatý a ke každému slušný, přesto se na konci povídky jako zlomený člověk stěhuje z vesnice pryč. Zatímco tento příběh ukazuje staré antijudaistické předsudky (Židé otrávil studnu, Židé ukřižovali Ježíše Krista atd.), v novele *Spravedlnost lidská* už lze vystopovat prvky tzv. moderního antisemitismu (Židé jako hospodářská konkurence, Židé jako nenávidění kapitalisté).⁸³ Odtud už je to jen krůček k ideologii antisemitismu hitlerovského Německa jako všeobecné nesnášenlivosti vůči židovskému obyvatelstvu...

⁸¹ HOLÝ, Jiří. *Cizí i blízcí: Židé, literatura, kultura v českých zemích ve 20. století*, s. 46 [online].

Dostupné z: https://issuu.com/akropolis/docs/cizi_i_blizci_issuu/46

⁸² Tamtéž, s. 46.

⁸³ Tamtéž, s.47.

3.3 POHLEDY JINÝCH AUTORŮ

V této kapitole bych ráda zmínila názory i jiných autorů, kteří se zabývali životem a dílem Karla Klostermanna. Jejich odborné studie můžeme využít k doplnění informací, s nimiž nás seznámili již Max Regal a zejména Ivan Martinovský. Nejvíce poznatků mi v tomto směru poskytl příspěvek Josefa Peřiny *Zapomenuté epizody z života a díla Karla Klostermanna* ve sborníku *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy*.⁸⁴

Max Regal přeložil do češtiny Klostermannovy německy psané fejetony, které vycházely v *Politik* již v letech 1886-1887 pod souhrnným názvem *Allerhand Spritzfahrten*. Nutno dodat, že Klostermann tyto fejetony psával pod pseudonymem Faustín (jak bude z následujících řádků patrné, jejich zveřejnění pod pravým jménem by se rovnalo sebevraždě...). České vydání neslo název *Na horké půdě* a spatřilo světlo světa bohužel až po Klostermannově smrti, v roce 1926.

Titul *Na horké půdě* je skutečně více než výstižný. Jednotlivé drobné příběhy se totiž odehrávají v severočeském pohraničí, v oblasti, která představuje přímý opak Klostermannovy Šumavy – všudypřítomný průmysl, touha po penězích, chamtivost a zejména extrémní nesnášenlivost dominantní německé většiny vůči české menšině. Člověk se skutečně ocitá na nebezpečné horké půdě, které vládou narušené mezilidské vztahy. Detailní zachycení tamějších reálií téměř vylučuje možnost, že by si Klostermann všechno vymyslel. Severočeské prostředí určitě musel dobře znát (zasvěcení autoři hovoří o dvou možnostech: Klostermann byl do neklidného prostředí vyslán tehdejší šéfredaktorem *Politik* nebo sám jezdil na sever navštěvovat některého svého příbuzného).⁸⁵ Ať už je pravda jakákoliv, na výsledku to nic nemění. Města jsou popsána dokonale přesně a vnímavý čtenář je pozná i přesto, že Klostermann pro jejich označení použil fiktivní jména (pravděpodobně nechtěl ještě více rozdmýchávat už tak napjaté vztahy mezi místními obyvateli). V každém případě se právě na těchto fejetonech plně projevil Klostermannův výrazný novinářský talent nepostrádající kritický pohled na věc, smysl pro detail i dramatickou zkratku.

Hlavními protagonisty příběhů jsou maloměšťáctí Němci a jejich přízemní, omezený svět. Války, které vedou proti svým českým sousedům, jsou ve většině případů nesmyslné až absurdní. Výstižným příkladem jejich šovinistických výpadů vůči Čechům může být fejeton *Lovec lvů z Hasenbirka*. Hlavní postavou je německý radní, který bytostně nesnáší

⁸⁴ PEŘINA, Josef. Zapomenuté epizody z života a díla Karla Klostermanna. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy*, s. 47.

⁸⁵ Tamtéž, s. 47.

vše české, zejména český znak – lev – jej doslova dráždí. Toho však má vyobrazeného na své čepici místní obecní hlídač. Zákon nepovoluje lva sejmout, hlídač musí český znak nosit. Nenávistný radní však dovede svůj nepochopitelný boj až do konce a funkci obecního hlídače zruší, ačkoliv hlídač je německé národnosti a musí živit početnou rodinu. Tento paradox nutí čtenáře k zamyšlení (a zároveň mu vyloudí trpký úsměv na tváři) – radní ve své nesnášenlivosti zašel tak daleko, že zcela úmyslně poškodil příslušníka svého vlastního národa. Jaké neblahé následky může mít tento slepý ultranacionalismus? Kam až to půjde? Klostermann se nebál zkritizovat německou nenávist. Dokonce i fiktivní jména obcí ironicky charakterizují své obyvatele, např. již zmíněný Hasenbirk neboli Zaječí vrch bez skrupulí prozrazuje, že místní občané jsou zbabělci (zbaběle prchají jako zajíci, „berou do zaječích“).⁸⁶

Je poněkud paradoxní, že terčem Klostermannovy kritiky je také antisemitismus. Ani Židé neušli německé averzi, přestože se v této pohraniční oblasti hlásili k německé národnosti. Němcům nejvíce vadil jejich velký majetek. Židé vlastnili spousty obchodů, obchod se vůbec stal jakousi „židovskou záležitostí“. Živel židovský vytláčoval z obchodů živel germánský (všimněme si opět tzv. moderního antisemitismu).⁸⁷

Vraťme se k neutěšené české situaci. Češi byli utlačováni, české školy se zavíraly ve prospěch škol německých. Dominantní německé obyvatelstvo otevřeně pohrdalo českou menšinou. Není překvapením, že Klostermann soucítí s Čechy, kteří zastávali dělnické řemeslo (dělníci, horníci, služby, drobní úředníci, ...). Někteří Češi německému tlaku podlehli a snažili se mu přizpůsobit, např. se pokoušeli hovořit pouze německy. Jejich špatná němčina, v některých případech až jakási „čechoněmčina“, však byla rodilým Němcům k smíchu. Tento jev asimilace Klostermann sice chápal, ale přesto si kritiku neodpustil.

Nutno dodat, že v dobách Klostermannova mládí byla situace na Šumavě zcela jiná. Lidé zde byli odkázáni jeden na druhého, „Pozdrav Pán Bůh“ znělo stejně upřímně jako „Grüß Gott“.⁸⁸ Na národnosti nezáleželo. Češi i Němci si navzájem museli pomáhat, aby v drsném prostředí přežili. Pravděpodobně z těchto důvodů spisovatel stále věřil, že takovéto ideální mezilidské soužití může fungovat všude, nejenom v šumavském prostředí. Nicméně i věčný optimista Klostermann byl nucen změnit názor po nepříjemných

⁸⁶ PERĚNA, Josef. Zapomenuté epizody z života a díla Karla Klostermanna. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy*, s. 50.

⁸⁷ Tamtéž, s. 49.

⁸⁸ Tamtéž, s. 50.

kašperskohorských událostech ze září 1908. V městečku se vystupňovaly konflikty mezi dominantními Němci a českou menšinou. Český smýšlejšího Klostermanna tyto události silně poznamenaly. V místech, kde prožil tolik šťastných chvil, najednou nebyl vítán. Byl velice zklamán a do Kašperských Hor už od té doby nezavítal („*Záříjové události z roku 1908 na Kašperských Horách přetrhaly nadobro pouta, jež mne vázala k místům druhdy tak milým.*“⁸⁹). Zdržoval se pouze ve Štěkni, útěchou mu místo šumavských lesů byla alespoň řeka Otava. Stále však nemohl pochopit, proč hrají národnostní (a tím pádem také jazykové) rozdíly takovou velkou roli. Měl rád celou svou českou zemi, doslova si zapsal: „*Miluji celou svou vlast (...), právě tak jako Švýcar miluje celou svou vlast, nečině rozdílu, mluví-li německy, italsky nebo latinsky a je-li on sám mateřštinou Němec, Francouz, Ital nebo Latinec.*“⁹⁰

Bohužel poměry se změnila a Klostermann to pocítil. Starší generace, kterou měl rád, zemřela a mladá se změnila. Příroda mu byla pořád stejně milá, i když i ta se také změnila. Doslova si zoufal: „*Staré Šumavy už není!*“⁹¹ Bouřlivé 20. století vůbec znamenalo velikou přeměnu a Klostermann této moderní době už neměl šanci porozumět. První světová válka jej připravila o mnoho iluzí, poměry v nové Československé republice jej zklamaly. Lze se jen domnívat, jak by spisovatel reagoval na běsnění druhé světové války...

Téměř jako z jiného světa, v rozporu se vším negativním, co zaznělo již dříve, působí Klostermannovo úvodní *Slovo ku čtenáři* v románu *Kam spějí děti*, jenž vychází roku 1901 (tedy v době, kdy ještě Klostermann věřil v principy svého „starého světa“ a nebyl rozčarován „novými“ poměry). Spisovatel zde vystupuje jako jakýsi „*apoštol smířlivosti*“ (tak jej nazval jeho současník Adolf Heyduk: „*(...) zbožňovatel Šumavy a jejího lidu, bez rozdílu národnosti.*“⁹²). Klostermannova slova doslova pohladí po duši. Dýchá z nich harmonie, klid a porozumění. Veškerá nespokojenost je pryč. Ihned na začátku upoutá pozornost dedikace – Klostermann tento román věnuje „*své drahé ženě*“⁹³, která mu vždy byla oporou a bez jejíž pomoci by nevzniklo nic. Je pro něj inspirací, dokonce ji přirovnává k Dantově múze Beatrici.⁹⁴

⁸⁹ KLOSTERMANN, Karel. *Drobné prózy a vlastní životopis*, s. 45.

⁹⁰ PEŘINA, Josef. Zapomenuté epizody z života a díla Karla Klostermanna. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy*, s. 50.

⁹¹ KLOSTERMANN, Karel. *Drobné prózy a vlastní životopis*, s. 45.

⁹² PAVERA, Libor. Bolzano, Stifter, Klostermann, aneb ke skrytým dějinně filozofickým tradicím. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy*, s. 43.

⁹³ KLOSTERMANN, Karel. *Kam spějí děti*, s. 3.

⁹⁴ Tamtéž.

Spisovatel považuje za důležité oslovit své příznivce, své drahé čtenáře i čtenářky (tuto komunikaci se čtenářem oceňují tehdejší literární kritici; někteří současní autoři ji také považují za jeden z rysů moderní prózy⁹⁵). Musí se vypsat, srdce mu nedá mlčet.⁹⁶

Lidé, o nichž píše, jsou opravdoví, předvádí je takové, jací skutečně jsou, s jejich přednostmi i slabostmi. Nikoho neodsuzuje, nad nikým nezoufá. Lidé nejsou andělé, ale ani bestie; také dělají chyby a pykají za ně nebo nesou vinu za chyby a hříchy svých otců. Přiznává, že je starosvětský člověk, jenž si zachoval víru v Boha, v člověčenstvo i v sebe. Nehodlá napravovat člověka, který této víry nemá – nepovolání mravokárci toho více pokazili, než napravili. Nemá v úmyslu ostatní přesvědčovat a nutit jim svůj názor, pouze vyžaduje svobodu a volnost při jeho hlásání. Díky tomuto přístupu k životu není pesimista, na všem špatném vidí i to dobré. Nebojí se smrti. Jednou si pro něj přijde a on v poklidu půjde s ní. O své životní filozofii Klostermann doslova píše: „*V tomto přesvědčení jsem žil, s ním i odejdu, až se můj čas naplní. Kdybych jinak mluvil, byl bych lhářem, a pravda jest mi nejsvětější oriflamou.*“⁹⁷

Také se opět se navrácí ke kritice německé národnosti svých literárních hrdinů. Neodpustí si však jemnou kritiku tehdejší společnosti: „*Možná, že kdož mi toho vytýkají, jsou v právu nyní, v době, kdy se hlásá superiorita jednoho kmene nad druhým a vyhlazovací válka proti slabším, méně četným.*“⁹⁸ On jednoduše představuje Šumavu takovou, jaká doopravdy je. Většinu jejích obyvatel tvoří (a i v minulosti tvořili) Němci. Jejich národnost nelze změnit. A on, ačkoliv srdcem Čech, je má rád jako své bratry, protože oni jsou také Šumavané. Nevadí, je-li v této lásce patrná nějaká slabost, nějaký příznak podřízenosti. On se k ní hrdě hlásí. A přeje si, aby láska k bližnímu, tak jak ji hlásal „*před dvaceti věky láskyplný rabbi z Nazaretu galilejského*“⁹⁹, nezůstala pouhým slovem.

Co více dodat. Nádherný projev, který se zaslouženě dočkal patřičné odezvy, např. novinář a kritik Karel Horký v jednom dopisu Klostermannovi napsal, že si tyto krásné, důvěřivé a harmonické řádky často připomínal při svém pobytu v USA během první světové války.¹⁰⁰

⁹⁵ JIRÁSEK, Bohumil. K některým rysům rané povídkové tvorby Karla Klostermanna. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy*, s. 31.

⁹⁶ KLOSTERMANN, Karel. *Kam spějí děti*, s. 3.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž, s. 4.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ VIKTORA, Viktor. Mezi realitou a skepsí. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy*, s. 65

ZÁVĚR

Rok 2008 se pro Šumavany nesl v duchu oslav – uplynulo totiž 160 let od narození Karla Klostermanna. Toto výročí si připomínali nejen v české části Šumavy, ale i na německé (resp. bavorské) a rakouské straně. Příznivci významného spisovatele mohli navštívit bezpočet výstav či přednášek, mohli se vydat po naučných stezkách. Jaký však byl tento výjimečný muž, jehož narození si připomínali?

Karel Klostermann byl dozajista zvláštní (v dobrém slova smyslu!) a neobyčejnou osobností. Není mým úkolem jej hodnotit, o to se již pokusili Max Regal s Ivanem Martinovským. Každý z nich představil básníka Šumavy v jiném světle:

Jeho přítel Max Regal jej považoval za vynikajícího spisovatele, laskavého a příjemného společníka a zkrátka za neobyčejného člověka (je otázkou, jak moc je toto pozitivní hodnocení objektivní...). Ivan Martinovský superlativy naopak šetřil. Je pravda, že postupem času přestával být objektivním, a Klostermanna v některých případech hodnotil možná až příliš příkře, ale na druhou stranu vyzdvihoval např. Klostermannův citlivý přístup k životnímu prostředí (dnes bychom mohli spisovatele označit za ekologického aktivistu) a vůbec jeho zájem o flóru a faunu. Jak Martinovský naznačil v kapitole 3.2, v tomto ohledu Klostermann předběhl svou dobu o desítky let.

Ať už se pravdě více blíží kterýkoliv z autorů, jedno je jisté – v každém případě před námi stojí prozaik, jehož díla jsou svým způsobem jedinečná a čtenáři stále vyhledávaná. Z jakého důvodu? Není snadné na tuto otázku odpovědět, přesto se o to na základě získaných poznatků pokusím.

Hlavním důvodem je určitě tematika šumavské přírody. Karel Klostermann snad jako první vystihl půvab a krásu šumavské krajiny. Ve svých dílech se snažil popsat nejen život a tradice tamějších obyvatel, ale i proměny, jimiž tito lidé prošli – rozpad tradiční rodiny, podnikatelský živel, který sice přinesl velký majetek a bohatství, ale na druhou stranu způsobil zánik dosavadních tradičních řemesel. Samozřejmě nezapomněl ani na proměny samé šumavské přírody způsobené nejen lidským faktorem, ale i přírodními katastrofami, které pozměnily její tvář navždy (velký prostor věnuje zejména noční vichřici, která 27. října 1870 napáchala obrovské škody nejen v šumavských lesích, ale i např. v Praze). Klostermann vylíčil Šumavu v průběhu času – jak se „stará“ Šumava modifikovala v „novou“ – rozvrácenou, úpadkovou, ale i pokrokovou.¹⁰¹

¹⁰¹ PAVERA, Libor. Bolzano, Stifter, Klostermann, aneb ke skrytým dějinně filozofickým tradicím. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy*, s. 45.

Dalším důvodem může být silný citový vztah k šumavskému prostředí. Při četbě Klostermannových románů či povídek se čtenář již po několika odstavcích dovítí, jak moc spisovatel Šumavu miloval a v jaké úctě ji choval. Znal ji velice dobře. Procházel se po lesních či polních cestách, přespával pod širým nebem, dotýkal se stromů, koupal se v řece Otavě. Nevím, jak jeho díla mohou působit např. na rodilého Ostravana, tedy člověka, jenž vyrůstal a celý život se pohyboval v radikálně odlišném prostředí, ale pro mě jako Šumavanku je osobnost Karla Klostermanna velice zásadní. Setkávám se s jeho odkazem téměř na každém kroku (přiznávám však, že některé detaily jeho života pro mě byly velkým překvapením). Je poněkud zvláštním a až mrazivě vzrušujícím zážitkem si v Klostermannových dílech číst o cestách či cestičkách, jež dodnes existují a po nichž je možné se i dnes vydat. Navíc nás zavedou do těch samých končin, jež Klostermann popisoval! Podobnou euforii může zažít každý člověk, jehož milované místo ožije na stránkách knihy. Pokládá si otázky typu: Procházel se tudy autor i ve skutečnosti a nasával zdejší tajemnou a jedinečnou atmosféru? Zaujalo ho totéž, co udělalo dojem i na mě? Jak na něj toto místo působilo? Co cítil? Cítím se já stejně?

Na závěr diplomové práce se ještě krátce vrátím ke Klostermannovu dílu, a to konkrétně k úvaze, kterou sepsal roku 1897, tedy v době, kdy mu bylo 49 let (citát uvedený v úvodu diplomové práce je součástí právě této úvahy).¹⁰² Klostermann se zde zamýšlí nad svým dosavadním životem, hodnotí své počínání k sobě i k ostatním, ženám dokonce věnuje celý odstavec. Ze všech řádků dýchá jakási lehká melancholie. Jako by to bylo chmurné konstatování před očekávaným koncem života, shrnutí, co se povedlo, co se nepovedlo. Možná to bylo Klostermannovo přesvědčení, že „*má život za sebou*“¹⁰³ a už ho nečeká nic převratného, z čeho by se mohl těšit. Kdyby jen tušil, co všechno si pro něj osud přichystal...!

¹⁰² MARTINOVSKÝ, Ivan a KAISEROVÁ, Kristina. *Dopisy Bettyně*, str. 7

¹⁰³ Tamtéž.

RESUMÉ

This diploma thesis deals with the writer Karel Klostermann. The aim of the thesis is to confront the opinions of two experts of Klostermann's life and work, Max Regal and Ivan Martinovský. Both authors focus not only on Klostermann's literary work, but also on his family and the writer himself.

While Max Regal presents Klostermann as an almost perfect person, cordial, willing, and popular, Ivan Martinovský is sober in his judgments and looks more critical to the writer. Karel Klostermann literally finds himself between two poles - on the one hand, as a creator awarded with the superlatives, on the other, as a person who fails like everyone else.

I divided the thesis into three chapters. Each chapter communicates the views of both authors, Regal and Martinovský.

The first chapter deals with Karel Klostermann's life. In the second chapter, the authors contemplate Klostermann as a man., what were his strengths and weaknesses. The third chapter focuses on Klostermann's work, clarifying not only the writer's motivation for writing, but also his opinion on his own literary works. I will also try to explain what the magic of Klostermann's prose is and why his novel and tales still address the readers.

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

MARTINOVSKÝ, Ivan a KAISEROVÁ, Kristina. *Dopisy Bettyně*. Ústí nad Labem: Albis international, 1995. ISBN 80-90-1761-3-5.

REGAL, Max. *Život a dílo Karla Klostermanna*. Praha: Nakladatelství Josef Richard Vilímek, 1926.

KLOSTERMANN, Karel. *Vzpomínky na Šumavu: kniha paměti*. Strakonice: Hrad, 2006. ISBN 80-239-7836-5.

KLOSTERMANN, Karel. *Drobné prózy a vlastní životopis*. Sušice: Nakladatelství dr. Radovan Rebstöck, 1998. ISBN 80-85301-60-1.

MARTINOVSKÝ, Ivan. Betty a její rodina. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy: sborník literárních příspěvků z česko-německého sympozia, Sušice 17. - 19. září 1998*. Klatovy: Okresní muzeum Klatovy, 2000, s. 38-40. ISBN 80-86104-36-2.

MARTINOVSKÝ, Ivan. Karel Klostermann a Československá republika (Malá sonda na základě korespondence). In: *Minulostí Západočeského kraje XXXVI*. Ústí nad Labem: Albis international, 2001, s. 111-132. ISBN 80-86067-59-9.

MAIDL, Václav, ed. *Znovuobjevená Šumava: sborník literárních příspěvků z mezinárodního sympozia, Klatovy 28. - 30. září 1995*. Klatovy: Okresní muzeum Klatovy, 1998. ISBN 80-900253-7-4.

MARTINOVSKÝ, Ivan. V čem Karel Klostermann předběhl svou dobu. In: *Vráji realističtém: sborník příspěvků ze sympozia věnovaného Karlu Klostermannovi a realismu v české literatuře, Klatovy 24.-25. dubna 2008*. Klatovy: Městská knihovna Klatovy, 2000. ISBN 978-80-254-6227-0.

HOLÝ, Jiří. *Cizí i blízcí: Židé, literatura, kultura v českých zemích ve 20. století* [online]. Praha: Akropolis, 2006. [cit. 23.6.2017].

Dostupné z: https://issuu.com/akropolis/docs/cizi_i_blizci_issuu/46

PEŘINA, Josef. Zapomenuté epizody z života a díla Karla Klostermanna. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy: sborník literárních příspěvků z česko-německého sympozia, Sušice 17. - 19. září 1998*. Klatovy: Okresní muzeum Klatovy, 2000.

ISBN 80-86104-36-2.

PAVERA, Libor. Bolzano, Stifter, Klostermann, aneb ke skrytým dějinně filozofickým tradicím. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy: sborník literárních příspěvků z česko-německého sympozia, Sušice 17. - 19. září 1998*. Klatovy: Okresní muzeum Klatovy, 2000. ISBN 80-86104-36-2.

KLOSTERMANN, Karel. *Kam spějí děti*. Sušice: Nakladatelství dr. Radovan Rebstöck, 2009. ISBN 978-80-86876-16-0.

JIRÁSEK, Bohumil. K některým rysům rané povídkové tvorby Karla Klostermanna. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy: sborník literárních příspěvků z česko-německého sympozia, Sušice 17. - 19. září 1998*. Klatovy: Okresní muzeum Klatovy, 2000.

ISBN 80-86104-36-2.

VIKTORA, Viktor. Mezi realitou a skepsí. In: *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy: sborník literárních příspěvků z česko-německého sympozia, Sušice 17. - 19. září 1998*. Klatovy: Okresní muzeum Klatovy, 2000. ISBN 80-86104-36-2.

Ústav pro jazyk český. Akademický slovník současné češtiny. [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [Cit. 28.6.2017].

Dostupné z: <http://www.slovníkcestiny.cz/web/heslo/antisemitismus--/>

